

Marek Pietrzyk

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

STRAŻ GRANICZNA I JEJ DZIAŁANIA W ZAPEWNIANIU BEZPIECZEŃSTWA GRANIC

Abstrakt: Polska Straż Graniczna, której artykuł jest poświęcony, stanowi jeden z głównych elementów systemu bezpieczeństwa państwa. Jednocześnie stanowi ona jeden z istotnych elementów bezpieczeństwa granic Unii Europejskiej. w sytuacji zmieniających się relacji i stosunków między państwami, musi być ona przygotowana na przeciwdziałanie współczesnym zagrożeniom samodzielnie w ramach ochrony granic państwa macierzystego, ale również w ramach struktur międzynarodowych do ochrony granic wspólnoty.

Celem badań jest pokazanie historii kształtowania się Straży Granicznej w Polsce oraz przedstawienie zadań, które ma realizować samodzielnie i wspólnie z innymi, podobnymi strukturami innych państw w ramach struktur międzynarodowych przeciwko współczesnym zagrożeniom bezpieczeństwa granic. Musi być również przygotowana na pojawiające się coraz częściej zagrożenia, których charakter i intensywność mogą przekraczać jej kompetencje.

Słowa kluczowe: Bezpieczeństwo, bezpieczeństwo granic, Straż Graniczna, granica państwa, Frontex, przestępczość zorganizowana, zagrożenia migracyjne, migracja, handel ludźmi, współpraca międzynarodowa w ochronie granic

Wstęp

Jednym z najważniejszych, jeśli nie najważniejszym determinantem działalności państwa, dotyczącym niemal każdej sfery jego aktywności zewnętrznej i wewnętrznej jest bezpieczeństwo. Głównym celem działania każdej władzy państwowej jest zagwarantowanie obywatelom takich warunków egzystencji, w których zapewniony jest im odpowiedni poziom bezpieczeństwa. w bezpieczeństwie państwa występują stałe okoliczności istotnie oddziałujące na stan bezpieczeństwa współczesnego społeczeństwa. Do tych okoliczności można zaliczyć przede wszystkim współczesne zagrożenia bezpieczeństwa granic, które działają destrukcyjnie na państwo oraz możliwości instytucji bezpieczeństwa państwa, przeznaczone do ich zwalczania.

Państwo nieustannie musi podejmować różnorodne działania, aby odpowiednio do skali zagrożeń skutecznie im przeciwdziałać poprzez posiadany potencjał ochronny i obronny. Zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom odbywa się między innymi poprzez realizację działań w ramach systemu ochrony granicy państwowej, który zapewnia nienaruszalność i bezpieczeństwo granic.

Granica państwa wyznacza terytorium, czyli obszar państwa, ale również spełnia określone funkcje, które mają charakter wewnętrzny i zewnętrzny. Zasięg zwierzchności władzy, czyli zasięg regulacji i swobody działań inicjowanych przez różne organizacje czy grupy wewnątrz państwa, to

kryterium granicy wewnętrznej. Charakter zewnętrzny granicy, to ograniczenie dostępu do terytorium państwa grup, organizacji czy instytucji funkcjonujących poza jego obszarem¹⁴.

Każdy kolektyw społeczny, który jest zlokalizowany na określonym terytorium, nabywa świadomość narodową, posługuje się wspólnym językiem, wyznaje tę samą hierarchię wartości i ma odrębną kulturę. Taka wspólnota, uznająca się za naród, wykazuje dążenie do odróżnienia, poczucia indywidualności w stosunku do innych narodów. Poprzez to zabiega o własne terytorium w celu uzyskania suwerenności oraz zachowania jedności. Kraj, w charakterze wspólnoty terytorialnej, jest wyrazem więzi kulturowych, etnicznych, społecznych, politycznych i ekonomicznych tejże wspólnoty. Tym samym obszar terytorialny kraju świadczy o jego bogactwie, jego potędze oraz możliwościach. Wszystko to miało znaczenie w przeszłości i ma w czasach współczesnych zdolności poprzez zdolność do ekspansji terytorialnych oraz do utrzymania granic i ich obrony¹⁵. Jednym z narzędzi, które państwo wykorzystuje do tych działań jest jednolita, umundurowana i uzbrojona formacja, którą jest Straż Graniczna.

Historia Straży Granicznej w Polsce

Proces kształtowania się etosu obrońców polskich granic miał miejsce dopiero w czasach Piastów, kiedy to sąsiedzi dokonywali ekspansji na ziemie polskie. System warowny państwa opierał się o wybudowane zamki, warownie graniczne a także dodatkowe fortyfikacje wewnątrz kraju. w 1477 roku podjęto decyzję o utworzeniu „obrony potocznej”, która była początkiem zorganizowanej formacji granicznej od podstaw. i tak począwszy od Piastów poprzez Andegawenów, Jagiellonów, władców elekcyjnych Rzeczypospolitej Obojga Narodów oraz rozbiory i wojny kształtował się obszar państwa polskiego. Koniec istnienia systemu ochrony granic nastąpił w 1795 roku w czasie upadku i rozbioru i Rzeczypospolitej¹⁶.

Po 123 latach niewoli pod zaborami trzech państw: Rosji, Prus i Austro-Węgier II Rzeczpospolita Polska odradza się w listopadzie 1918 roku. Po zakończeniu i Wojny Światowej mają swój początek współczesne granice państwa, których zabezpieczenie stanowi najważniejsze zadanie. Odpowiedzią na problemy zaopatrzeniowe, które były spowodowane działaniami wojennymi i Wojny Światowej, było utworzenie Straży Gospodarczo-Wojskowej w październiku 1918 roku. w listopadzie 1918 roku Ministerstwo Skarbu utworzyło Korpus Straży Skarbowej, co było powodem pojawienia się trudności organizacyjnych, ponieważ nowo powołana formacja pokrywała się w zakresie swoich obowiązków i zadań ze Strażą Gospodarczo-Wojskową. Problemy nasilały także braki w wyposażeniu i umundurowaniu. Po długich debatach podjęto decyzję o stworzeniu, na wzór rosyjskiej straży skarbowej, podmiotu o profilu wojskowym. Miesiąc później - 18 grudnia 1918 powstała Straż Graniczna pod zwierzchnictwem Ministerstwa Apropowizacji¹⁷.

¹⁴B. Kozera, M. Lis, (red.) Śląsk Opawski i Opolski w kierunku standardów europejskich, [w:] G. Balawajder, *Granica polsko-czeska w kontekście integracji europejskiej. Różne aspekty ewolucji funkcji granicy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2003, s. 229.

¹⁵J. R. Truchan, *Wybrane obszary współdziałania Policji i Straży Granicznej w ochronie granicy Polski — zewnętrznej granicy Unii Europejskiej*, s. 9-10, https://www.nexto.pl/upload/virtualo/wyzsza_szkola_policji_w_szczytnie/aa1e84337ed8532ae23b7ad85c35ea5d744883de/free/aa1e84337ed8532ae23b7ad85c35ea5d744883de.pdf, [dostęp: 15.10. 2020 r.].

¹⁶W. Grobelski, *Historia i tradycje polskich formacji granicznych*, Centralny Ośrodek Szkolenia Straży Granicznej, Koszalin 2017, s. 9-12.

¹⁷H. Dominiczak, *Granice państwa i ich ochrona na przestrzeni dziejów 966-1996*, Bellona, Warszawa 1997, s. 15-16.

Ówczesna specyfika ochrony granic wymagała szybkiego utworzenia oddziałów wojskowych na potrzeby obronne, ale również do zwalczania nielegalnego przewozu towarów a także kontroli ruchu osobowego. Zadania jakie wtedy Straż Graniczna pełniła to:

- a) Powstrzymanie nielegalnego wywozu towarów z kraju;
- b) Nadzór nad transportem i ruchem osobowym oraz dbałość o składy zaopatrzenia¹⁸.

W marcu 1919 roku został wydany rozkaz wiceministra Spraw Wojskowych o przekształceniu Straży Granicznej w Wojskową Straż Graniczną. Formację włączono do struktury Ministerstwa Spraw Wojskowych. Zadanie główne jakie jej powierzono stanowiła ochrona nienaruszalności linii granicznej. Po roku działalności przemianowano Wojskową Straż Graniczną na organizację Strzelców Granicznych¹⁹.

Jesienią 1920 roku zostało podpisane zawieszenie broni. Działania wojenne na froncie polsko-bolszewickim ustały. Tymczasowa granica, która w praktyce stała się linią pomiędzy walczącymi stronami, wymagała ochrony. w tym celu powołany został:

- 1) Kordon Graniczny Ministerstwa Spraw Wojskowych (listopad 1920 r. – styczeń 1921),
- 2) Kordon Graniczny Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego (styczeń 1921 r.).

W marcu 1921 roku walczące strony podpisały traktat w Rydze, który miał rozwiązać roszczenia ZSRR co do ziem, które miały należeć do Rzeczypospolitej. Po zakończonych działaniach wojennych i wycofaniu się Wojska Polskiego, ochronę nad granicami ze Związkiem Radzieckim, w czerwcu 1921 roku, powierzono Batalionom Celnym²⁰. Bataliony Celne w sprawach dyscyplinarnych znajdowały się nadal pod dowództwem okręgów generalnych, choć podlegały już Ministerstwu Skarbu, które zapewniało środki finansowe na ich funkcjonowanie. Do zadań wchodzących do zakresu Straży Celnej można było zaliczyć:

- 1) Poszukiwanie, ściganie i zatrzymywanie osób przewożących nielegalne towary;
- 2) Odsyłanie tych towarów do odpowiednich urzędów celnych;
- 3) Pilnowanie, aby przejazdy przez granicę odbywały się tylko i wyłącznie w miejscach do tego wyznaczonych²¹.

Na bazie Straży Celnej sformowano Straż Graniczną, w której to ponad 90% personelu służyło w latach 1921-1922 w korpusie Straży Celnej. Komenda Główna Straży Granicznej w dniu 9 listopada 1922 roku wydała rozkaz, aby formacja objęła ochronę granicy: polsko-rumuńskiej, polsko-łotewskiej oraz polsko-radzieckiej. Minister Spraw Wewnętrznych w czerwcu 1923 roku zlikwidował formację, a ochronę granicy przekazał Policji Państwowej²².

W dniu 1 lipca 1923 roku Policja Państwowa przejęła granicę wraz z wyposażeniem, uzbrojeniem oraz infrastrukturą Straży Granicznej. w latach 1923-1924 nastąpiła destabilizacja sytuacji na pograniczu wschodnim z powodu radzieckiej działalności rabunkowej i dywersyjnej.

¹⁸ H. M. Kula, *Polska Straż Graniczna w latach 1928-1939*, Bellona, Warszawa 1994, s. 19-22.

¹⁹ H. Dominiczak, *Granica polsko-niemiecka 1919-1939. Z dziejów formacji granicznych*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1975, s. 78-79.

²⁰ Historia formacji KOP, <https://www.cos.strazgraniczna.pl/cos/o-nas/historia/historia-formacji/kop/13828,KOP.html>, [dostęp: 12.10. 2021 r.].

²¹ B. Polak (red), *Z dziejów Polskich Formacji Granicznych 1918 - 1939*, G. Łukomski [w:] *Wybrane problemy związane z obroną granic II Rzeczypospolitej. Geneza i organizacja Straży Granicznej i Korpusu Ochrony Pogranicza*, Centralny Ośrodek Szkolenia Straży Granicznej, Koszalin 1998, s. 29-30.

²² P. Kozłowski, *Straż Celna Zapomnianą Formacją Graniczną II Rzeczypospolitej – Dyslokacja Jednostek Granicznych w 1926 roku*, „Problemy Ochrony Granic”, 2012, nr 50, s. 7-8.

Ukazało to słabość Policji Państwowej, która była nieprzygotowana do tej roli z powodu braku kadr. Skuteczniejsza walka z przestępczością oraz lepszy wywiad okazał się niewystarczający w zakresie zabezpieczenia granicy pod względem politycznym i militarnym. Słabą stroną okazał się system stałych posterunków. Wzrosła liczba przestępstw a mało operatywny i statyczny system policyjny sprzyjał przekraczaniu granicy przez Armię Czerwoną. Podjęto decyzję o utworzeniu nowej formacji granicznej. Dnia 12 września 1924 roku utworzono Korpus Ochrony Pogranicza (KOP)²³.

Nowo utworzona formacja, w zakresie służby granicznej, podlegała Ministerstwu Spraw Wewnętrznych, zaś w zakresie mobilizacyjnym i szkoleniowym Ministrowi Spraw Wojskowych. Do zadań KOP należała:

- 1) ochrona pogranicza przed nielegalnymi próbami przekroczenia granicy przez osoby nieuprawnione, obce organy i władze,
- 2) ściganie antypaństwowej i wrogiej działalności,
- 3) ochrona celna granicy poprzez pobieranie opłat celnych,
- 4) ochrona urządzeń i znaków granicznych od przypadkowych lub celowych zniszczeń,
- 5) walka z rozprzestrzenianiem się chorób zakaźnych,
- 6) ochrona granicy w dziedzinie obrony państwa pod względem wojskowym, itp.²⁴.

Później do zadań formacji należały również zadania o charakterze społecznym i charytatywnym na rzecz ludności miejscowej. w 1938 roku Korpus Ochrony Pogranicza podlegał już Generalnemu Inspektoratowi Sił Zbrojnych, w związku z zagrożeniem wojennym. Korpus od 17 września 1939 roku dał się zapamiętać niezłomną postawą realizując rozkaz obrony Ojczyzny²⁵.

Od marca 1928 roku za ochronę granic RP odpowiadała także Straż Graniczna. Została ona utworzona na mocy rozporządzenia Prezydenta RP. w zakres jej obowiązków wchodziła również ochrona celna. Głównym celem jej powstania było wyszkolenie uzbrojonej, umundurowanej i nowoczesnej formacji granicznej o charakterze militarno-policyjnym, realizującej reguły panujące w ówczesnych siłach zbrojnych. Straż Graniczna została przygotowana do ochrony granicy pod względem bezpieczeństwa publicznego, pod względem politycznym, celnym a przede wszystkim wojskowym. Do zadań Straży Granicznej należało również:

- 1) Zapobieganie szkodom zagrażającym interesowi państwa,
- 2) Ochrona pogranicza od nielegalnego przekraczania granicy przez osoby nieuprawnione, obce organy i władze;
- 3) Strzeżenie nienaruszalności znaków i urządzeń granicznych;
- 4) Śledzenie i ujawnianie przemytu oraz innych wykroczeń, przestrzegając obowiązujące postanowienia skarbowo – celne,
- 5) Współdziałanie z Wojskiem Polskim w zakresie obrony państwa²⁶.

²³ A. Ochał, *Formacje graniczne 1918-1939 na granicach II Rzeczypospolitej*, Instytut Pamięi Narodowej Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, Szczecin 2019, s. 26-31.

²⁴ A. Ochał, *Korpus Ochrony Pogranicza 1924-1939*, Instytut Pamięi Narodowej Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, Szczecin 2019, s. 25-38.

²⁵ <https://www.cos.strazgraniczna.pl/cos/o-nas/historia/historia-formacji/kop/13828,KOP.html>, [dostęp z dnia 12.10.2021 r.].

²⁶ W. Bocheński, *Formacje Graniczne II RP. Straż Graniczna w Beskidzie Sądeckim i Niskim*, Towarzystwo Miłośników Ziemi Muszyńskiej, Muszyna 2009, s. 35-37.

Przed wojną Straż Graniczną podporządkowano władzom wojskowym. Żołnierze, z racji wykonywanych, zadań stanęli na pierwszej linii frontu obrony granic Rzeczypospolitej. Odnosili rany i ginęli w potyczkach granicznych, doświadczyli niewoli, podczas której byli więzieni i katowani. Trwali w walce do końca, służąc Ojczyźnie²⁷.

Po zakończeniu II wojny światowej granice były zabezpieczane przez oddziały wojskowe. Było to jednak rozwiązanie tymczasowe, które wynikało z międzynarodowej sytuacji politycznej, Dnia 13 września 1945 roku rozkazem Naczelnego Dowódcy Wojska Polskiego powołano Wojska Ochrony Pogranicza²⁸. Do ogólnych zadań WOP należało zwalczanie i zapobieganie przestępczości granicznej oraz zagwarantowanie bezpieczeństwa i porządku publicznego w pasie granicznym²⁹. Zadania szczegółowe zostały zapisane w Dekrecie o ochronie granic:

- 1) Obrona granicy morskiej we współpracy z jednostkami pływającymi i środkami transportu lotniczego;
- 2) Nadzór na ruchem osobowym na przejściach granicznych;
- 3) Kontrola obejmująca ochronę granic nad urządzeniami i żeglugą na morskich wodach wewnętrznych, wodach granicznych, terytorialnych oraz pasa przyległego, a także nad eksploatacją tych wód i dna morskiego;
- 4) Ochrona porządku publicznego i bezpieczeństwa w pasie granicznym przed naruszeniem granic państwowych;
- 5) Kontrola nienaruszalności znaków i urządzeń granicznych³⁰.

Wojska Ochrony Pogranicza podczas swoich 46 lat istnienia często zmieniały swoich zwierzchników strukturalno-służbowych, wielokrotnie przechodziły z podległości Ministerstwa Obrony Narodowej do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Ostateczna likwidacja WOP nastąpiła 16 maja 1991 roku na podstawie zarządzenia ministra spraw wewnętrznych o rozformowaniu Wojsk Ochrony Pogranicza³¹.

Obszar działania Straży Granicznej

Zadania ochrony granic państwa polskiego i kontroli ruchu granicznego przejęła Straż Graniczna powołana na mocy Ustawy z dnia 12 października 1990 roku o Straży Granicznej. Było to podyktowane zmianami politycznymi, jakie nastąpiły w naszym kraju, co wiązało się ze zmianą charakteru granic, które stały się granicami państwa demokratycznego³².

²⁷ Ibidem, s. 59.

²⁸ J. Prochwicz, *Powstanie Wojsk Ochrony Pogranicza wrzesień – grudzień 1945 roku*, „Studia z dziejów wojskowości”, 2016, nr. 5, s. 215-216.

²⁹ D. Magierek, *Rola Straży Granicznej w zapewnieniu bezpieczeństwa Polski (1990–2004)*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012, s. 45.

³⁰ Dekret z dnia 23 marca 1956 o ochronie granic państwowych (Dz.U. 1956 nr 9 poz. 51), art. 18.

³¹ G. Zaremba, *Wschodnia granica polski i jej ochrona przez Wojska Ochrony pogranicza w latach 1945-1991*, s. 41-57, https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKewjR7NaGysDsAhVHjqKHWK4BaUQFjAAegQIARAC&url=https%3A%2F%2Fmuzeumsg.strazgraniczna.pl%2Fdownload.php%3Fs%3D9%26id%3D36947&usg=AOVvaw0GX-0XURWPNXwdx AFV7_Ad, [dostęp: 19.10.2020 r.].

³² K. Wiśniewska, *Straż Graniczna – organizacja i charakterystyka funkcjonowania na przykładzie Nadbużańskiego Oddziału Straży Granicznej*, s. 191, <https://docplayer.pl/25039821-Straz-graniczna-organizacja-i-charakterystyka-funkcjonowania-na-przykladzie-nadbuzanskiego-oddzialu-strazy-granicznej.html>, [dostęp: 07.10.2021 r.].

Formacja nie powstała jednak z dnia na dzień, termin wyznaczony przez ustawodawcę wynosił sześć miesięcy. Zadanie jej zorganizowania powierzono ministrowi spraw wewnętrznych. Zadanie to minister przekazał zespołowi trzynastu osób, któremu przewodniczył płk Marek Lisiecki, który rozpoczął pracę jako pracownik naukowy i równolegle doradca ministra spraw wewnętrznych, w niedługim czasie - komendant główny Straży Granicznej. Przewodniczący zespołu pełnił w jednym czasie dwie, a w praktyce trzy funkcje, bo do czasu rozformowania WOP był ich dowódcą. To połączenie urzędów przyczyniło się do ułatwienia działań w sferze decyzyjnej.

Po pełnym sformowaniu Straży Granicznej Minister Spraw Wewnętrznych z dniem 15 maja 1991 roku zlikwidował wszystkie jednostki Wojsk Ochrony Pogranicza. Do rezerwy zwolniono wszystkich żołnierzy zawodowych. w dniu 16 maja 1991 roku została powołana Straż Graniczna z trzynastoma utworzonymi oddziałami. Straż Graniczna stała się jednolitą umundurowaną i uzbrojoną formacją typu policyjnego.

Komendant Główny Straży Granicznej sprawuje funkcję centralnego organu administracji rządowej, właściwego w sprawach ochrony granic państwa oraz jej kontroli granicznej. Komendanci oddziałów, strażnic granicznych, placówek kontrolnych i dywizjonów natomiast to organy terenowe. Nadzór nad funkcjonowaniem Straży Granicznej sprawował minister spraw wewnętrznych a od 1997 roku minister spraw wewnętrznych i administracji³³.

Straż Graniczna jest jednolitą, umundurowaną i uzbrojoną formacją, przeznaczoną do ochrony granicy państwowej, kontroli ruchu granicznego oraz zapobiegania i przeciwdziałania nielegalnej migracji. Do głównych zadań Straży Granicznej należy:

- 1) Ochrona granic państwa na lądzie i morzu;
- 2) Organizacja i kontrola ruchu granicznego;
- 3) Wykonywanie działań zapobiegawczych i przeciwdziałających nielegalnej migracji poprzez:
  - a) Kontrolę przestrzegania przepisów obejmujących wjazd i pobyt cudzoziemców na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej;
  - b) Rozpoznawanie i analizowanie zagrożeń migracyjnych;
  - c) Zwalczanie zagrożeń migracyjnych, w tym przestępczości związanej z nielegalną migracją;
  - d) Współpracę z organami i podmiotami właściwymi w zakresie udzielania cudzoziemcom pozwoleń na wjazd na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.
- 4) Rozpoznawanie, zapobieganie i wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców, a w szczególności sprawców:
  - a) Przestępstw i wykroczeń dotyczących prawidłowości przekraczania granicy państwowej;
  - b) Przestępstw i wykroczeń skarbowych;
  - c) Przestępstw i wykroczeń w związku z przekraczaniem granicy lub transportowaniem przez nią towarów oraz wyrobów akcyzowych, broni, amunicji, materiałów wybuchowych, przedmiotów zabytkowych, substancji psychotropowych i środków odurzających, materiałów promieniotwórczych i jądrowych, szkodliwych substancji chemicznych oraz odpadów;

³³ L. W. Grochowski (red.), Ochrona granic państwa w końcu XX wieku, L. W. Grochowski [w:], *Organizacja ochrony granic II Rzeczypospolitej*, [w:] nr. 2, CSSG, Kętrzyn 1993.

- d) Przepięstw popełnionych przez pracowników oraz osoby niebędące pracownikami i funkcjonariuszami Straży Granicznej w związku z wykonywaniem czynności oraz z pełnieniem obowiązków służbowych;
  - e) Przepięstw godzących w bezpieczeństwo powszechne, komunikację międzynarodową oraz w strefę nadgraniczną.
- 5) Wydawanie pozwoleń na przekraczanie granicy państwowej.
  - 6) Prowadzenie kontroli bezpieczeństwa:
    - a) W obszarze przejścia granicznego: drogowego, rzecznoego, morskiego i kolejowego;
    - b) W komunikacji międzynarodowej, w środkach transportu, w portach lotniczych.
  - 7) Zapewnianie bezpieczeństwa w samolotach wykonujących przewóz pasażerów.
  - 8) Ochronę przestrzeni powietrznej Rzeczypospolitej Polskiej.
  - 9) Współdziałanie z innymi służbami i organami w zakresie rozpoznawania terroryzmu i przeciwdziałania terroryzmowi.
  - 10) Osadzanie i utrzymywanie znaków granicznych na lądzie oraz sporządzanie, aktualizowanie i przechowywanie granicznej dokumentacji geodezyjnej i kartograficznej.
  - 11) Kontrolę legalności prowadzenia działalności gospodarczej oraz wykonywania pracy przez cudzoziemców.
  - 12) Przetwarzanie informacji z zakresu kontroli ruchu granicznego, ochrony granic, zapobiegania i przeciwdziałania nielegalnej migracji³⁴.

Ustawa zawiera szereg zadań wykonywanych przez Straż Graniczną. w praktyce te zadania można przydzielić do dwóch sfer funkcjonalnych, którymi są:

- 1) Ochrona „granicy zielonej”;
- 2) Kontrola ruchu granicznego.

Takie przyporządkowanie, zgrupowanych zadań oznacza, że Straż Graniczna wykonuje zadania „poza przejściem granicznym” oraz „na przejściu granicznym”. Terenowa struktura Straży Granicznej jest praktycznym odzwierciedleniem podziału stref odpowiedzialności na: Placówki Straży Granicznej ochraniające „granice zieloną” oraz przejścia graniczne Placówek Straży Granicznej. Pozostałe zadania są realizowane przez terenowe jednostki organizacyjne odpowiednio do wyznaczonego zasięgu terytorialnego. Terenowe jednostki organizacyjne realizują również zadania wynikające z przepisów prawa Unii Europejskiej oraz zadania określone w umowach i porozumieniach międzynarodowych.

Straż Graniczna współpracuje także z innymi organami i instytucjami działającymi w zakresie bezpieczeństwa. Wśród organów i służb państwowych współpracujących ze Strażą Graniczną są m.in. Policja, Marynarka Wojenna, Krajowy Urząd Pracy, Żandarmeria Wojskowa, Urząd ds. Repatriacji i Cudzoziemców, Ministerstwo Spraw Zagranicznych³⁵.

³⁴ Ustawa z dnia 12 października 1990 roku o Straży Granicznej (Dz. U. 1990 Nr 78 poz. 462), art. 1.

³⁵ A. Chomacki, *Straż Graniczna jako element systemu bezpieczeństwa państwa*, s. 24, http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Obroonnosc_Zeszyty_Naukowe_Wydzialu_Zaradzania_i_Dowodzenia_AkaAkade_Obrony_Narodowej/Obroonnosc_Zeszyty_Naukowe_Wydzialu_Zaradzania_i_Dowodzenia_Akademii_OObron_Narodowej-r2012-t n3/Obroonnosc_Zeszyty_Naukowe_Wydzialu_Zaradzania_i_Dowodzenia _Akademii_Obrony_Narodowej-r2012-t-n3-s20-32/Obroonnosc_Zeszyty_Naukowe_Wydzialu_Zaradzania_i_Dowodzenia_Akademii_Obrony_Narodowej-r2012-t-n3-s20-32.pdf, [dostęp: 07.10.2021 r.].

Do realizacji zadań ustawowych Straż Graniczna posiada struktury wykonawcze, do których należy:

- 1) Komenda Główna Straży Granicznej (SG);
  - 2) Dziewięć oddziałów SG:
    - a) Warmińsko-Mazurski Oddział Straży Granicznej imienia gen. bryg. Stefana Pasławskiego znajdujący się w Kętrzynie, obejmujący województwo warmińsko-mazurskie z wyłączeniem: morskich wód wewnętrznych Zalewu Wiślanego, powiatu elbląskiego, powiatu braniewskiego gminy Frombork, miasta na prawach powiatu Elbląg;
    - b) Podlaski Oddział Straży Granicznej imienia gen. dyw. Henryka Minkiewicza z siedzibą w Białymstoku, obejmujący województwo podlaskie;
    - c) Nadbużański Oddział Straży Granicznej mieszczący się w Krośnie Odrzańskim, obejmujący województwa: wielkopolskie, lubuskie i dolnośląskie;
    - d) Bieszczadzki Oddział Straży Granicznej imienia gen. bryg. Jana Tomasza Gorzechowskiego z siedzibą w Przemyślu, obejmujący województwo podkarpackie;
    - e) Karpacki Oddział Straży Granicznej imienia 1 Pułku Strzelców Podhalańskich z siedzibą w Nowym Sączu obejmuje województwa świętokrzyskie i małopolskie;
    - f) Śląski Oddział Straży Granicznej imienia nadkomisarza Józefa Bocheńskiego z siedzibą w Raciborzu, obejmujący województwa śląskie i opolskie;
    - g) Nadbużański Oddział Straży Granicznej imienia 27 Wołyńskiej Dywizji Armii Krajowej z siedzibą w Chełmie, obejmujący powiat łosicki w województwie mazowieckim oraz województwo lubelskie;
    - h) Morski Oddział Straży Granicznej imienia płk. Karola Bacza z siedzibą w Gdańsku, obejmujący województwa: zachodniopomorskie, pomorskie oraz wchodzące w skład województwa warmińsko-mazurskiego: z powiatu braniewskiego gminę Frombork, miasto na prawach powiatu Elbląg i powiat elbląski;
    - i) Nadwiślański Oddział Straży Granicznej imienia Powstania Warszawskiego z siedzibą w Warszawie, obejmujący województwa: łódzkie, kujawsko-pomorskie i mazowieckie z wyłączeniem powiatu łosickiego³⁶.
  - 3) Centra i ośrodki szkolenia Straży Granicznej:
    - a) Centralny Ośrodek Szkolenia Straży Granicznej w Koszalinie;
    - b) Centrum Szkolenia Straży Granicznej w Kętrzynie;
    - c) Ośrodek Szkoleń Specjalistycznych Straży Granicznej w Lubaniu³⁷.
- Straż Graniczna dysponuje 97 placówkami rozmieszczonymi na obszarze Polski³⁸.

Współpraca międzynarodowa

Polska Straż Graniczna swoje zadania realizuje nie tylko na obszarze kraju własnymi siłami, ale również w ramach współpracy międzynarodowej. Od 2007 roku, od momentu przystąpienia

³⁶ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 24 marca 2011 r. w sprawie utworzenia oddziałów Straży Granicznej (Dz.U.2020.1257), art. 1.

³⁷ Oficjalna strona internetowa Komendy Głównej Straży Granicznej: <https://strazgraniczna.pl/pl/straz-graniczna/struktura-sg/komenda-glowna-sg/2515,Schemat-organizacyjny.html>, [dostęp: 07.10.2021 r.].

³⁸ Ibidem.

Polski do strefy Schengen, współpraca ta zajmuje istotne miejsce w jej działalności. Wynika również z europejskiej koncepcji zintegrowanego zarządzania granicami. Zasady tej koncepcji zostały określone w art. 4 Rozporządzenia nr 1624 Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej z dnia 14 września 2016 r. w sprawie Europejskiej Straży Granicznej i Przybrzeżnej. Koncepcję tę sprecyzowano również 27 marca 2019 r., w Technicznej i Operacyjnej Europejskiej Strategii Zintegrowanego Zarządzania Granicami przyjętej przez Radę Zarządzającą Agencji Frontex. Jej założenia stosowane są w praktyce przez Straż Graniczną.

Niezbędnym wymogiem ochrony granicy jest przeciwdziałanie i zwalczanie przestępczości, dlatego też Straż Graniczna RP na bieżąco współpracuje ze służbami granicznymi sąsiednich państw. Współpraca ta jest realizowana na wszystkich szczeblach organizacyjnych Straży Granicznej i przybiera następujące formy:

- 1) Wspólnych centrów współpracy służb granicznych, celnych i policyjnych na granicach, które działają całą dobę. Ich głównym zadaniem jest:
  - a) gromadzenie i wymiana informacji istotnych do zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego;
  - b) wykrywanie przestępczości na terenach przygranicznych oraz tworzenie baz danych na ten temat, do wspólnego wykorzystania;
  - c) udzielanie pomocy w nawiązywaniu kontaktów pomiędzy odpowiednimi organami, strukturami poszczególnych państw zainteresowanymi współpracą;
  - d) pośredniczenie w przekazywaniu informacji o prowadzonych, transgranicznych akcjach pościgowych.
- 2) Wspólnych placówek granicznych;
- 3) Wspólnych patroli na terenach przygranicznych;
- 4) Wspólnych grup do działań operacyjno-śledczych;
- 5) Regularnej wymiany informacji na poszczególnych szczeblach dowodzenia;
- 6) Tworzenia wspólnych sprawozdań dotyczących przestępczości i bezpieczeństwa obszarów przygranicznych;
- 7) Organizowania wspólnych spotkań, wspólnych szkoleń, ćwiczeń oraz wymiany doświadczeń;
- 8) Planowania współpracy i realizacji wspólnych projektów i programów;
- 9) Oddelegowania funkcjonariuszy do wykonywania obowiązków służbowych na terytorium innego państwa członkowskiego UE.

W ramach „granicy zewnętrznej UE” sąsiadującej z Ukrainą, Białorusią i Rosją, Straż Graniczna RP rozwija współpracę poprzez pełnomocników granicznych. Współpraca ta służy wymianie informacji i doświadczeń, ocenie jakości współpracy oraz jej planowaniu.

Kolejnym ważnym forum współpracy w zakresie bezpieczeństwa granic jest instytucja oficerów łącznikowych. Ta forma współpracy jest oparta o sieć oficerów łącznikowych Straży Granicznej i Policji działających przy polskich placówkach dyplomatycznych za granicą oraz sieć oficerów łącznikowych organów ścigania innych państw, akredytowanych przy placówkach dyplomatycznych w Polsce. Współpraca w ramach tej formuły prowadzona jest m in. w zakresie:

- 1) zwalczania nielegalnej migracji;
- 2) handlu ludźmi;

- 3) fałszerstw dokumentów;
- 4) przemytu środków odurzających i substancji psychotropowych;
- 5) przemytu towarów akcyzowych.

Bardzo ważnym obszarem współdziałania jest współpraca w ramach Unii Europejskiej. W ramach tej instytucji wypracowuje się nowe projekty regulacji prawno-organizacyjnych w zakresie kontroli granic UE. w ramach Unii Europejskiej również państwa członkowskie uzyskują istotne praktyczne wsparcie w zakresie przeciwdziałania i zwalczania przestępczości granicznej. Jest to również forum intensywnej wymiany informacji oraz doświadczeń poszczególnych służb granicznych i policyjnych. Polska Straż Graniczna uczestniczy w pracach grup roboczych i komitetów Rady Unii Europejskiej/Komisji Europejskiej pełniąc w nich rolę wiodącą.

Polska Straż Graniczna bierze aktywny udział w działaniach podejmowanych przez Europejską Agencję Służby Granicznej i Przybrzeżnej – Frontex³⁹, poprzez:

- 1) Udział we wspólnych operacjach na granicach, szczególnie na obszarze Europy w miejscach narażonych na wzmożoną, nielegalną migrację;
- 2) Działania Europejskich Zespołów Straży Granicznej;
- 3) Dostarczanie sprzętu w ramach Wyposażenia Technicznego;
- 4) Wymianę informacji i analiz sytuacji granicznych pod kątem ryzyka;
- 5) Udział w warsztatach i szkoleniach;
- 6) Udział we wspólnych operacjach służących readmisji cudzoziemców i związanych z nimi działaniach.

W ramach działań Agencji Frontex, Straż Graniczna RP bierze udział we wspólnych operacjach na granicach lądowych, morskich i powietrznych państw członkowskich UE. Do tych operacji deleguje swoich funkcjonariuszy z wyposażeniem i niezbędnym sprzętem. Operacje te służą bieżącemu wsparciu kontroli granic na odcinkach szczególnie zagrożonych, zwłaszcza w obszarze Morza Śródziemnego oraz:

- 1) Zwalczaniu przestępczości granicznej;
- 2) Prewencji;
- 3) Doskonaleniu współdziałania i wymiany doświadczeń.

Straż Graniczna przyjmuje także funkcjonariuszy - ekspertów innych państw UE i państw trzecich w Polsce. Na „polskim”, szczególnie długim odcinku zewnętrznej granicy UE, gdzie występuje duże natężenie ruchu granicznego, wymagana jest szczególna uwaga. Przejścia graniczne na „polskim” odcinku granicy Unii Europejskiej wspierane są okresowo przez funkcjonariuszy służb granicznych innych państw UE.

Polska Straż Graniczna współpracuje również z Europejską Agencją ds. Współpracy Organów Ścigania (Europol). Od 2017 r. współpraca ta jest realizowana bezpośrednio z wykorzystaniem systemu informatycznego Europolu – SIENA. w ramach tego systemu jest realizowana wymiana informacji nt. zorganizowanych grup przestępczych, zaangażowanych w proceder organizacji nielegalnej migracji i innych przestępstw pozostających we właściwości SG. Straż Graniczna RP bierze udział w projektach analitycznych Europolu dotyczących:

- 1) nielegalnej migracji,

---

³⁹ <https://frontex.europa.eu/>[dostęp: 4.10.2021.].

- 2) handlu ludźmi,
- 3) handlu narkotykami,
- 4) produkcji i dystrybucji wyrobów tytoniowych,
- 5) terroryzmu,
- 6) zorganizowanych grup przestępczych.

Zwalczanie zagrożeń bezpieczeństwa granic

W wyniku ciągłych zmian w środowisku międzynarodowym, zwłaszcza w ostatnich latach oraz nowej sytuacji geopolitycznej Polski można zauważyć wiele negatywnych czynników kształtujących poczucie oraz rzeczywisty stan bezpieczeństwa państwa. Polska przystępując do porozumienia Schengen rozluźniła kontrole nad własnymi granicami starając się maksymalizować swoje korzyści z członkostwa w Unii Europejskiej. Rosnąca swoboda w ruchu osobowym oraz towarowym umożliwiła internacjonalizację środowisk przestępczych oraz rozwój pewnych zagrożeń bezpieczeństwa granic⁴⁰. Francuski filozof, Émile Durkheim, zauważa, iż „przestępstwo jest ceną, jaką płaci społeczeństwo za możliwość postępu”⁴¹.

Obecnie największym zagrożeniem dla systemu ochrony granicy państwowej Polski jest międzynarodowa przestępczość zorganizowana, która ma postać transgranicznych grup przestępczych. Grupy te dysponują potężnym kapitałem finansowym, który jest wynikiem przemytu towarów, wytwarzania i dystrybucji narkotyków, nielegalnej migracji, handlu żywym towarem, przemytu broni oraz materiałów pirotechnicznych i rozszczepialnych, korupcji oraz przestępstw finansowych⁴². Katalog przestępstw popełnianych przez członków grup jest szeroki i często wiąże się z czynami skierowanymi przeciwko życiu i zdrowiu a taki jest właśnie handel ludźmi⁴³.

Handel ludźmi, który jest nazywany też współczesną formą niewolnictwa, jest utożsamiany z werbowaniem, przekazywaniem, transportem, przechowywaniem lub przyjmowaniem osób poprzez stosowanie siły czy gróźb lub z wykorzystaniem innej formy przymusu, oszustwa, uprowadzenia, wprowadzenia w błąd, nadużycia władzy lub wykorzystania słabości, przyjęcia lub wręczenia płatności lub korzyści dla otrzymania przyzwolenia osoby mającej kontrolę nad inną osobą, celem wykorzystania. w tym przypadku wykorzystanie oznacza prostytutkę lub inne formy wykorzystania seksualnego, przymusowe usługi lub pracę, poddaństwo albo usunięcie narządów, niewolnictwo lub podobne praktyki⁴⁴.

Werbunek do Europy Zachodniej z Polski organizują przede wszystkim grupy przestępcze z obszarów mieszczących się blisko granicy polsko-niemieckiej.

⁴⁰ Z. Ciekankowski, *Działania asymetryczne jako źródło zagrożeń bezpieczeństwa*, s. 59-60, https://books.google.pl/books?hl=pl&lr=&id=NbyxDgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA47&dq=koniec+zimnej+wojny&ots=9MDwnQsZn5&sig=4ivzNeFu8sOz5o_ZTdRiFBK0TGk&redir_esc=y#v=onepage&q=koniec%20zimnej%20wojny&f=false, [dostęp: 14.05.2021 r.].

⁴¹ E. Durkheim, *The Rules of the Sociological Method*, New York 1965, s. 71.

⁴² A. Żebrowski, *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Wybrane problemy*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Politologica” Kraków 2012, nr 7, s. 18–21.

⁴³ *Zorganizowana przestępczość kryminalna*, [w:] „Kwartalnik Policyjny” 2014, nr 4(30), s. 59.

⁴⁴ *Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej z dnia 15 listopada 2000 r., przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych* (Dz.U. 2005, nr 18 poz. 160).

Inną formą jest handel ludźmi w celu pracy przymusowej, która oznacza pracę lub świadczenie usług pod groźbą kary, do których dana osoba nie zgłosiła się dobrowolnie⁴⁵. Nowym narastającym trendem wśród grup przestępczych jest handel ludźmi w celu uzyskania w ich imieniu świadczeń socjalnych lub dokonywania oszustw kredytowych⁴⁶.

Kolejnym współczesnym rodzajem przestępczości granicznej jest zjawisko przemytu towarów handlowych, w tym towarów bez akcyzy, takich jak: alkohol, wyroby tytoniowe, narkotyki, dzieła sztuki oraz broń, amunicja, obca waluta, jak również inne towary takie jak: paliwa płynne, odzież, obuwie, nośniki elektroniczne, kosmetyki i tym podobne⁴⁷. Przemyt to zjawisko związane z obrotem towarami, którego celem jest przemieszczenie towarów pomiędzy państwami z pominięciem uiszczenia opłaty celnej, podatku VAT, akcyzy oraz innych powinności finansowych wobec państwa, do którego ma odbyć się przemyt. Przemyt to również próba wwiezienia do państwa danego towaru pomimo zakazu prawnego. Źródłem przemytu jest również różnica cenowa opłat celnych lub innej opłaty związanej z wwożeniem towaru na teren kraju⁴⁸. Próby nielegalnego przewozu w szczególności mają miejsce na wschodnim odcinku granicy z państwami spoza Unii Europejskiej. Zjawisko to jest poważnym zagrożeniem dla bezpieczeństwa ekonomicznego naszego kraju wraz z bezpieczeństwem innych państw Unii Europejskiej. Grupy przestępcza zajmujące się tym procederem mają często wymiar międzynarodowy, funkcjonując w oparciu o lokalne środowiska przestępcze⁴⁹.

Od 2015 roku rentowny biznes, ale również broń w stosunkach między państwami stanowi przemyt migrantów, który jest kolejnym zagrożeniem dla bezpieczeństwa polskich i europejskich granic. Grupy przestępcze zaangażowane w przemyt szybko dostosowują się do zmieniających się okoliczności, w tym do metod działania organów ścigania, rozwoju polityki czy potrzeby przepływów migracyjnych. Grupy te tworzą profesjonalne sieci, stają się bardziej zorganizowane oraz działają transnarodowo⁵⁰.

Wykorzystywanie migrantów do oddziaływania na kraje Unii Europejskiej, w formie broni, zainicjował na początku lata 2021 rok prezydent Białorusi. Zagroził niepowstrzymaniem przybywających do Unii Europejskiej handlarzy narkotykami, handlarzy ludźmi, a także uzbrojonych imigrantów.⁵¹ Kryzys między Polską i Białorusią rozpoczął się, po uruchomieniu przez władze białoruskie kanałów przetrzutu migrantów (pochodzących m.in. z Iraku, Afganistanu,

⁴⁵ *Konwencja nr 29 dotycząca pracy przymusowej lub obowiązkowej, przyjęta w Genewie dnia 28 czerwca 1930 r.* (Dz.U. 1959 nr 20 poz. 122).

⁴⁶ Group of experts on action against trafficking in human beings, *Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Poland*, s. 7, <https://handelludzmi.eu/download/91/13161/GRETA.pdf>, [dostęp z dnia 5 czerwca 2021.].

⁴⁷ A. Wawrzusiszyn, *Straż Graniczna wobec wyzwań współczesności*, s. 434-435, <https://ojs.tnkul.pl/index.php/rwnpie/article/download/13146/12942>, [dostęp z dnia 5 października 2021 r.].

⁴⁸ T. Oczkowski, *Karnoprawna ocena przemytu papierosów*, s. 118, <https://pk.gov.pl/wp-content/uploads/2013/12/dbb19cd58ba96e38c67fdd9d475f5ffa.doc>, [dostęp z dnia 5 czerwca 2021 r.].

⁴⁹ A. Wawrzusiszyn, *Straż Graniczna wobec wyzwań współczesności*, s. 435. <https://ojs.tnkul.pl/index.php/rwnpie/article/download/13146/12942> [dostęp: z dnia 10 października 2021 r.].

⁵⁰ Oficjalna strona internetowa Europejskiej Sieci Migracyjnej, *Raport z działalności Europejskiego Centrum ds. Przeciwdziałania Przemytowi Migrantów przy Europolu*, <https://www.emn.gov.pl/esm/aktualnosci/15020,Raport-z-dzialalnosci-Europejskiego-Centrum-ds-Przeciwdzialania-Przemytowi-Migra.html>, [dostęp: 4.10.2021.].

⁵¹ <https://outride.rs/pl/kryzys-migracyjny-jak-lukaszenka-gra-ludzkiem-zyciem-i-dlaczego-warto-sie-przygotowac-do-nowej-fali/> [dostęp: 4.10.2021.].

Turcji, Jemenu, Syrii, Mołdawii, Armenii) z Białorusi przez granicę z UE na terytorium Litwy, Polski i Łotwy. Powodem wspierania nielegalnego transgranicznego przerzutu imigrantów są wg. władz Białorusi, unijne sankcje, wobec tego państwa. w związku z kryzysem migracyjnym rządy Polski i Łotwy podjęły decyzje o wprowadzeniu stanów wyjątkowych na terenach przygranicznych z Białorusią, rząd Litwy wprowadził natomiast stan wyjątkowy na terytorium całego kraju.

2 września 2021 r. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Andrzej Duda, na podstawie art. 230 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz art. 3. ustawy o stanie wyjątkowym, na wniosek Rady Ministrów z dnia 31 sierpnia 2021 r., wydał rozporządzenie o wprowadzeniu 30-dniowego stanu wyjątkowego na obszarze części województwa podlaskiego i lubelskiego. *Decyzja o wprowadzeniu stanu wyjątkowego została podjęta w związku ze szczególnym zagrożeniem bezpieczeństwa obywateli oraz porządku publicznego, związanym z obecną sytuacją na granicy państwowej Rzeczypospolitej Polskiej z Republiką Białorusi. Biorąc pod uwagę możliwość skutecznego reagowania na zaistniałą sytuację, w rozporządzeniu, zgodnie z zakresem upoważnienia ustawowego oraz wnioskiem Rady Ministrów, wprowadzono ustawowe ograniczenia*⁵².

Przypadek ten jest pierwszym tego typu i o takiej skali, w którym Straż Graniczna musi być wsparta przez inne służby, takie jak Policja oraz przez Siły Zbrojne. Realizacja zadań z odbywa się z udziałem struktur polskich służb, straży i inspekcji. Równocześnie istnieje możliwość udziału wyspecjalizowanych struktur Unii Europejskiej, takich jak np. Frontex – która powstała w 2004 r. Europejska Agencja Straży Granicznej i Przybrzeżnej (Frontex) jest z gruntu przeznaczona (...) *do udzielania pomocy państwom członkowskim UE i państwom stowarzyszonym w ramach Schengen w ochronie granic zewnętrznych unijnej przestrzeni swobodnego przepływu osób*.⁵³ Jako Agencja UE, Frontex jest finansowany z budżetu UE i z wkładów państw stowarzyszonych w ramach Schengen.

W 2016 r. Agencja została przekształcona w Europejską Agencję Straży Granicznej i Przybrzeżnej, której zadania objęły nie tylko kontrolę migracji, lecz także zarządzanie granicami i większą odpowiedzialność za zwalczanie przestępczości transgranicznej. Frontex jest uznawany obecnie za jeden z filarów unijnej przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości. Frontex - jako agencję operacyjną stanowi ponad 1500 funkcjonariuszy pochodzących z państw członkowskich. Są oni na stałe rozmieszczeni w różnych częściach UE⁵⁴.

Podsumowanie

Jednym z najistotniejszych elementów bezpieczeństwa jest odpowiedni jego poziom, do którego władze państwa wraz z jego obywatelami nieustannie dążą. Stan ten jest zjawiskiem dynamicznym i ciągle ulega zmianom wraz ze zmianą środowiska wewnętrznego i zewnętrznego państwa. Zapewnienie bezpieczeństwa jest jedną z priorytetowych działalności państwa i żeby to osiągnąć powołuje do tego zadania struktury organizacyjne, do zadań których wpisuje się zapewnienie ochrony przed zagrożeniami. Działania, które mają zagwarantować bezpieczeństwo

⁵²<http://waidelotte.org/operacja-sluzza-co-naprawde-sie-dzieje-na-polsko-bialoruskiej-granicy/> [dostęp: 28.08.2021].

⁵³ <https://frontex.europa.eu/pl/o-nas/czym-jest-frontex-> [dostęp: 23.10.2021]

⁵⁴ Ibidem.

w szerokim tego słowa znaczeniu podejmują instytucje, formacje, służby oraz inne podmioty, które razem budują system bezpieczeństwa państwa.

Taką formacją jest Straż Graniczna od działań której, podejmowanych samodzielnie lub we współdziałaniu zależy czy obywatele Rzeczypospolitej Polskiej jak i również cudzoziemcy będą się w Polsce czuli bezpiecznie. Ważny jest też fakt, że funkcjonariusze Straży Granicznej uprawnieni są do podejmowania czynności na terenie całego kraju a ich zakres działań oraz kompetencje sprawiają, że są formacją do rozpoznawania i demaskowania przestępstw oraz wykroczeń wraz z ich zapobieganiem i ściganiem ich sprawców.

Straż Graniczna jest podstawową formacją, która zajmuje się ochroną granic Rzeczypospolitej Polskiej. Świadczy o tym choćby zapis Ustawy powołującej tę formację: „Straż Graniczna jest jednolitą, umundurowaną i uzbrojoną formacją przeznaczoną do ochrony granicy państwowej, kontroli ruchu granicznego oraz zapobiegania i przeciwdziałania nielegalnej migracji”⁵⁵. Formacja wypełnia swoje ustawowe zadania poprzez:

- 1) dokonywanie kontroli ruchu granicznego w portach lotniczych i przejściach granicznych;
- 2) wydawanie zezwoleń na przekraczanie granicy państwowej.

Straż Graniczna również:

- 1) pilnuje porządku publicznego;
- 2) zapewnia odpowiedni poziom bezpieczeństwa w komunikacji międzynarodowej;
- 3) gromadzi i przetwarza informacje z obszaru kontroli ruchu granicznego oraz ochrony granicy państwowej;
- 4) dokonuje również czynności kontrolnych w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej przez cudzoziemców oraz wykonywania przez nich pracy.

Ochrona granicy państwowej ma charakter wieloaspektowy, dlatego aby działać kompleksowo konieczna jest współpraca Straży Granicznej z jednostkami samorządu terytorialnego, organami administracji rządowej oraz innymi jednostkami organizacyjnymi odpowiedzialnymi za utrzymanie bezpieczeństwa w państwie. Szybko zmieniający się świat oraz powstające w nim zazwyczaj negatywne uwarunkowania wywołał potrzebę wypracowania wspólnych zasad działania Straży Granicznej oraz organów ścigania w zakresie przeciwdziałania zagrożeniom granic.

Współcześnie zagrożenia, takie jak masowe migracje mają charakter globalny, dlatego ważna jest współpraca w ramach struktur międzynarodowych w aspekcie ochrony granic państw do tych struktur należących oraz współpraca z krajami sąsiadującymi poprzez ich służby graniczne. Takim znamienym przypadkiem, który wręcz wymaga współpracy międzynarodowej do ochrony granic jest przypadek białoruski, w którym migranci wykorzystywani są jako broń w stosunku do innych państw, min. Polski.

Bibliografia

Akty prawne

1. Dekret z dnia 23 marca 1956 o ochronie granic państwowych (Dz.U. 1956 nr 9 poz. 51), art. 18.

---

⁵⁵ <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20210001486> [dostęp: 4.10.2021.].

2. Konwencja nr 29 dotycząca pracy przymusowej lub obowiązkowej, przyjęta w Genewie dnia 28 czerwca 1930 r. (Dz.U. 1959 nr 20 poz. 122).
3. Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej z dnia 15 listopada 2000 r., przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych (Dz.U. 2005, nr 18 poz. 160).
4. Ustawa z dnia 12 października 1990 roku o Straży Granicznej (Dz. U. 1990 Nr 78 poz. 462), art. 1.

Publikacje zwarte

5. Bocheński W., *Formacje Graniczne II RP. Straż Graniczna w Beskidzie Sądeckim i Niskim*,
6. Towarzystwo Miłośników Ziemi Muszyńskiej, Muszyna 2009.
7. Chomacki A., *Straż Graniczna jako element systemu bezpieczeństwa państwa*, http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Obronosc_Zeszyty_Naukowe_Wydzialu_Zarzadzania_i_Dowodzenia_AkaAkade_Obrony_Narodowej/Obronosc_Zeszyty_Naukowe_Wydzialu_Zarzadzania_i_Dowodzenia_Akademii_OObron_Narodowej-r2012-t-n3/Obronosc_Zeszyty_Naukowe_Wydzialu_Zarzadzania_i_Dowodzenia_Akademii_Obrony_Narodowej-r2012-t-n3-s2032/Obronosc_Zeszyty_Naukowe_Wydzialu_Zarzadzania_i_Dowodzenia_Akademii_Obrony_Narodowej-r2012-t-n3-s20-32.pdf.
8. Ciekanski Z., *Działania asymetryczne jako źródło zagrożeń bezpieczeństwa*, https://books.google.pl/books?hl=pl&lr=&id=NbyxDgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA47&dq=koniec+zimnej+wojny&ots=9MDwnQsZn5&sig=4ivzNeFu8sOz5o_ZTdRiFBK0TGk&redir_esc=y#v=onepage&q=koniec%20zimnej%20wojny&f=false.
9. Dominiczak H., *Granice państwa i ich ochrona na przestrzeni dziejów 966-1996*, Bellona, Warszawa 1997.
10. Dominiczak H., *Granica polsko-niemiecka 1919-1939. z dziejów formacji granicznych*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1975.
11. Durkheim E., *The Rules of the Sociological Method*, New York 1965.
12. Grobelski W., *Historia i tradycje polskich formacji granicznych*, Centralny Ośrodek Szkolenia Straży Granicznej, Koszalin 2017.
13. Grochowski W. (red.), *Ochrona granic państwa w końcu XX wieku*, L. W. Grochowski [w:], *Organizacja ochrony granic II Rzeczypospolitej*, [w:] nr. 2, CSSG, Kętrzyn 1993.
14. Group of experts on action against trafficking in human beings, *Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Poland*, <https://handelludzmi.eu/download/91/13161/GRETA.pdf>.
15. Kozera B., Lis M., (red.) Śląsk Opawski i Opolski w kierunku standardów europejskich, [w:] G. Balawajder, *Granica polsko-czeska w kontekście integracji europejskiej. Różne aspekty ewolucji funkcji granicy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2003.
16. Kozłowski P., *Straż Celna Zapomnianą Formacją Graniczną II Rzeczypospolitej – Dyslokacja Jednostek Granicznych w 1926 roku*, „Problemy Ochrony Granic”, 2012, nr 50.
17. Kula H. M., *Polska Straż Graniczna w latach 1928-1939*, Bellona, Warszawa 1994.

18. Magierek D., *Rola Straży Granicznej w zapewnieniu bezpieczeństwa Polski (1990–2004)*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012.
19. Ochał A., *Formacje graniczne 1918-1939 na granicach II Rzeczypospolitej*, Instytut Pamięci Narodowej Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, Szczecin 2019.
20. Ochał A., *Korpus Ochrony Pogranicza 1924–1939*, Instytut Pamięci Narodowej Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, Szczecin 2019.
21. Oficjalna strona internetowa Komendy Głównej Straży Granicznej: <https://strazgraniczna.pl/pl/straz-graniczna/struktura-sg/komenda-glowna-sg/2515,Schemat-organizacyjny.html>.
22. Oficjalna strona internetowa Europejskiej Sieci Migracyjnej, *Raport z działalności Europejskiego Centrum ds. Przeciwdziałania Przemytowi Migrantom przy Europolu*, <https://www.emn.gov.pl/esm/aktualnosci/15020,Raport-z-dzialalnosci-Europejskiego-Centrum-ds-Przeciwdzialania-Przemytowi-Migra.html>.
23. Polak B. (red), z *dziejów Polskich Formacji Granicznych 1918 - 1939*, G. Łukomski [w:] *Wybrane problemy związane z obroną granic II Rzeczypospolitej. Geneza i organizacja Straży Granicznej i Korpusu Ochrony Pogranicza*, Centralny Ośrodek Szkolenia Straży Granicznej, Koszalin 1998.
24. Prochwicz J., *Powstanie Wojsk Ochrony Pogranicza wrzesień – grudzień 1945 roku*, „Studia z dziejów wojskowości”, 2016, nr. 5.
25. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 24 marca 2011 r. w sprawie utworzenia oddziałów Straży Granicznej (Dz.U.2020.1257), art. 1.
26. *Zorganizowana przestępczość kryminalna*, [w:] „Kwartalnik Policyjny” 2014, nr 4(30)
27. Żebrowski A., *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Wybrane problemy*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Politologica” Kraków 2012, nr 7.

Strony internetowe

28. Historia formacji KOP, <https://www.cos.strazgraniczna.pl/cos/o-nas/historia/historia-formacji/kop/13828,KOP.html> <https://www.cos.strazgraniczna.pl/cos/o-nas/historia/historia-formacji/kop/13828,KOP.html> <https://frontex.europa.eu/pl/o-nas/czym-jest-frontex->
29. <http://waidelotte.org/operacja-sluza-co-naprawde-sie-dzieje-na-polsko-bialoruskiej-granicy/>.
30. <https://outride.rs/pl/kryzys-migracyjny-jak-lukaszenka-gra-ludzkim-zyciem-i-dlaczego-warto-sie-przygotowac-do-nowej-fali/>.
31. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20210001486>.
32. <https://frontex.europa.eu/>.
33. Truchan J. R., *Wybrane obszary współdziałania Policji i Straży Granicznej w ochronie granicy Polski — zewnętrznej granicy Unii Europejskiej*, https://www.nexto.pl/upload/virtualo/wyzsza_szkola_policji_w_szczytnie/aa1e84337ed8532_ae23b7ad85c35ea5d744883de/free/aa1e84337ed8532ae23b7ad85c35ea5d744883de.pdf.
34. Wawrzusiszyn A., *Straż Graniczna wobec wyzwań współczesności*, <https://ojs.tnkul.pl/index.php/rwnpie/article/download/13146/12942>.

35. Oczkowski T., *Karnoprawna ocena przemytu papierosów*, <https://pk.gov.pl/wp-content/uploads/2013/12/dbb19cd58ba96e38c67fdd9d475f5ffa.doc>.
36. Wiśniewska K., *Straż Graniczna – organizacja i charakterystyka funkcjonowania na przykładzie Nadbużańskiego Oddziału Straży Granicznej*, <https://docplayer.pl/25039821-Straz-graniczna-organizacja-i-charakterystyka-funkcjonowania-na-przykladzie-nadbuzanskiego-oddzialu-strazy-granicznej.html>.
37. Zaremba G., *Wschodnia granica polski i jej ochrona przez Wojska Ochrony pogranicza w latach 1945-1991* https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjR7NaGysDsAhVHjqQKHWK4BaUQFjAAegQIARAC&url=https%3A%2F%2Fmuzeumsg.strazgraniczna.pl%2Fdownload.php%3Fs%3D9%26id%3D36947&usg=AOvVaw0GX-0XURWPNXwdx AFV7_Ad.

BORDER GUARD AND ITS ACTIONS TO PROVIDE BORDER SECURITY

Abstract: The Polish Border Guard, the article of which is devoted to, is one of the main elements of the state security system. At the same time, it is one of the essential elements of the security of the European Union's borders. In a situation of changing relations and relations between states, it must be prepared to counteract contemporary threats on its own as part of the protection of the home country's borders, but also as part of international structures to protect the borders of the community.

The purpose of the research is to show the history of the formation of the Border Guard in Poland and to present the tasks that it is to carry out independently and together with other similar structures of other countries as part of international structures against contemporary threats to border security. It must also be prepared for emerging threats, the nature and intensity of which may exceed its competence.

Key words: Security, border security, Border Guard, state border, Frontex, organized crime, migration threats, migration, trafficking in human beings, international cooperation in border protection.

Marek Pietrzyk – doktor nauk społecznych w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie, zastępca dyrektora INoB. Adiunkt w Katedrze Bezpieczeństwa Narodowego Instytutu Nauk o Bezpieczeństwie Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Specjalizuje się w problematyce budowy i funkcjonowania systemu bezpieczeństwa państwa, w szczególności podsystemu militarnego. Współautor monografii Międzynarodowe, regionalne i lokalne aspekty bezpieczeństwa i Vademecum bezpieczeństwa, redaktor monografii Bezpieczeństwo w nowych czasach, autor artykułów m. in.: Oczekiwania społeczne wobec bezpieczeństwa, Organy władzy w systemie bezpieczeństwa państwa, Siły Zbrojne w systemie bezpieczeństwa RP.